

Észak-kenyai nomadizmus a 21. században. Paló példája

A modernizációval, illetve a nagyarányú etnikai migrációval a 20. század végére új identitású csoportok jöttek létre szerte Afrikában. Ezen újfajta csoportok társadalmi intézményei már nem a korábbi, „hagyományos” formájukban élnek tovább. Fokozatosan vagy éppen hirtelen eltűnnek a leszármazáson alapuló települések, megszűnnek a vérségen alapuló politikai szerveződések. A régi formákra ráépülve teljesen új típusú gazdasági és szociális cselekvések figyelhetők meg az egyes társadalmakban. A tanulmány ezt a helyzetet a következő kérdések mentén vizsgálja: a mai afrikai társadalmak hagyományos tudományos eszközökkel történő vizsgálata releváns-e még, és továbbra is megfelelő választ szolgáltat Afrika jelenlegi társadalmi kérdéseire? Elképzelhető, hogy egy teljesen más, az új helyzetet figyelembe vevő megközelítésre lenne szükség, amely mentén a modernizálódott afrikai közösségek kulturális megnyilvánulásai elrendezhetők?

A modernizációval, illetve a nagyarányú etnikai migrációval a 20. század végére új identitású csoportok jöttek létre szerte Afrikában. Ezen újfajta csoportok társadalmi intézményei már nem a korábbi, „hagyományos” formájukban élnek tovább. Fokozatosan vagy éppen hirtelen eltűnnek a leszármazáson alapuló települések, megszűnnek a vérségen alapuló politikai szerveződések. A régi formákra ráépülve teljesen új típusú gazdasági és szociális cselekvések figyelhetők meg az egyes társadalmakban. Ebben a helyzetben fiatal intra- és interetnikus, nemi, gazdasági, nemzeti közösségek tűnnek fel, és az olyan jelenségek, mint az egyre növekvő városok, a legtávolabbi vidékekre is eljutó villamos áram vagy a televízió, alapvetően megváltoztatják Afrika hagyományos közösségeit. Bár a változás (mindig is) folyamatos (volt), mégis azt lehet mondani, hogy az utóbbi harminc évnek köszönhetően alakult ki az a helyzet, melyben mobiltelefont használó tanzániai *maszaikkal*, rádiót hallgató etióp *boranákkal*, könyvet olvasó kenyai *szamburukkal* lehet találkozni. Szükségszerű tehát feltenni a kérdést: vajon a mai afrikai társadalmak hagyományos tudományos eszközökkel történő vizsgálata releváns-e még, és továbbra is megfelelő választ szolgáltat Afrika jelenlegi társadalmi kérdéseire? Esetleg egy teljesen más, az új helyzetet figyelembe vevő megközelítésre lenne szükség, amely mentén a modernizálódott afrikai közösségek kulturális megnyilvánulásai elrendezhetők?

Tapasztalataim¹ egyre inkább a fenti kérdés igennel való megválaszolására mutatnak, és arra, hogy a megváltozott helyzet kezeléséhez új konceptuális antropológiai nyelvezetre, gondolkodásra, új fogalmi rendszerekre lenne szükség. Ez a kérdés már első hallásra is hangsúlyosnak tűnik, éppen ezért nem érdemes egy rövid tanulmány keretein belül nekirontani. Általános válaszadás helyett inkább egy kis, észak-kenyai nomád közösség életének bemutatásán keresztül próbálom érzékeltetni, melyek azok a változások, amelyek manapság Afrika egyes közösségeiben megfigyelhetők.

A társadalomszervezet kérdései Észak-Kenyában

A fentiekből részben következik, hogy a terepkutató antropológus nem feltétlenül azzal a társadalmi felépítménnyel találkozik terepmunkája során, amellyel a szakirodalom szerint „kellene”, sőt lehet, hogy egyáltalán nem azt fogja látni, amit előtte leírtak az adott közösségről. Családtípusok, definíciók, szokások tipologizálása helyett az antropológus vagy örömmel jegyzi le az új jelenséget, vagy elgondolkodik azon, hogy vajon létezik-e valaha is az a kultúra, amelyet elődei leírtak. Felvetődhet számára a kérdés, hogy az egyes variációkat érdemes-e a deviancia címszava alá begyömöszölni, vagy inkább szembe kellene velük nézni, és a normalitásokkal összefüggésben tárgyalni őket.

Az emberek a mindennapi gondjaikat (kevés a legelő, nem tejelnek az állatok, megdöglött egy marha) nem a törzsben vagy a klánban élik meg, hanem azokkal a társaikkal együtt, akikkel mindennap beszélgetnek. Ezek a csoportok a *mindennapok tevékenységében* jelennek meg, határaik nem áthatolhatatlanok, és nem válnak külön egymástól. Tagjaik más kulturális háttérű emberekkel kötnek házasságot; szokásaikat, viseletüket, dalaikat átveszik egymástól. Egymáshoz költöznek, kereskednek egymással, és egy templomba járnak Loiyanganiban.

A kutatóút alatt inkább ilyen típusú valódi csoportokkal találkoztam, mint fiktívekkel, ami persze természetes egy terepmunka alatt, és csak újabb adalékokat szolgáltatott a modernizálódott Afrika társadalmi változásaihoz. Ezen csoportok vizsgálatánál így a tényleges, mindennapi tevékenység volt a fontos, ami a minden idejüket együtt töltő nagycsaládokban, illetve az ezekből felépülő településekben jelent meg leginkább a sze-

1. kép. Loiyanganlani

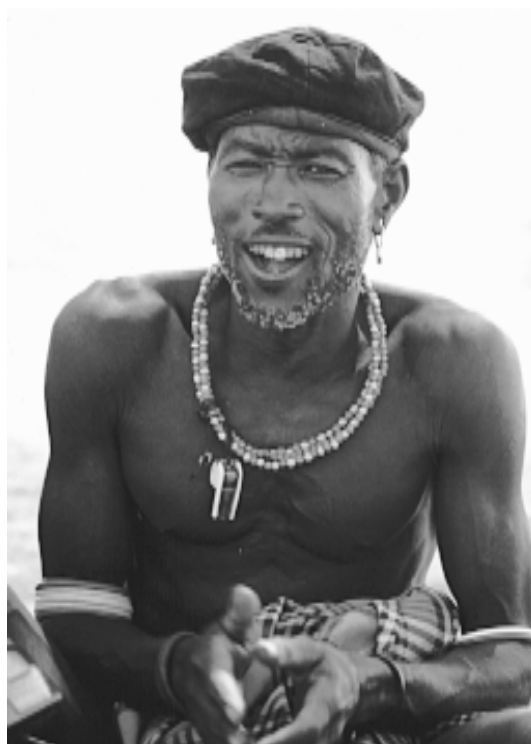
mem előtt. Ezért kutatásomban a valódi (vagy konkrét) csoport az általam a terepen meghatározott kutatott/kutatható közösségre volt értendő.²

Ezenfelül meg kell említeni, hogy a kutatható társadalmi egységek meghatározásánál a kelet-afrikai pásztortársadalmak esetében a *mozgásnak*, a *folyamatnak* van döntő szerepe. Az egyes csoportok mozgása átvághat etnikai hovatartozást, és nincs tekintettel a területi határokra sem (Schlee 1985; 1994). Turton a dél-etiópiai mursziki példáján mutatja be, hogy az egyes ágazatok és töredékek miként „szereznek” maguknak új identitást a fegyveres konfliktusok alkalmával. Az ilyenkor fellépő szolidaritás a közös cél – azaz a fenyegető ellenség legyőzése – érdekében új csoportokat hoz létre, melyek vagy megtartják eredeti nevüket, vagy felveszik az egyik ágazat nevét (Turton 1979:179–210). Ezen új identitású csoport létezésének több feltétele van. Az egyik ilyen, hogy az általuk birtokolt föld mindkettjük számára megélhetést nyújtson, illetve hogy termelési egységeik ne zavarják egymást.

Ez a „mi” és „ők” alapú folyékony etnikumképződés persze nemcsak Kelet-Afrikára jellemző, hanem a világ más részeire is, de az identitás kevés helyen jelenik meg a közösségek ilyen állandó mozgásában. Ez arra enged következtetni, hogy a cél érdekében létrejövő csoportok, ha névleg fontosnak tartják is a közös őstől való leszármazást, a törzsi egységet és az összes olyan szabályt, mellyel az antropológusok dolgoznak, mindez a gyakorlati felépítésükre és mindennapi működésükre nincs hatással.

Mindebből következik, hogy ha egyes helyeken léteztek is törzsi felépítésű társadalmak (márpedig léteztek), akkor az egyáltalán nem biztos, hogy a városok miatt széttelepült területeken a mai napig megtaláljuk őket.

Ezek a megfigyelések határozták meg kutatási irányomat, amely a valóságosan megjelenő csoportokra koncentrált, és nem olyan közösségekre, amelyekben a tagok sohasem látták egymást, soha nem találkoztak a másikkal, és leginkább csak azon antropológiai könyvek lapjain léteznek, melyek a *tribalism*, azaz a törzsiesítés folyamatában megkreáltak az afrikai törzseket. Ezzel nem az a szándékom, hogy megtagadjam a kognitív és nyelvi társadalmi rendszerek létét, csak számomra hangsúlyosabb volt a mikroközösség, mint a fiktív nagyközösség.

2. kép. Ekenó

A palói turkanák társadalomszervezete

Mindebből jól érzékelhető, hogy a társadalmi kapcsolatok módszeres vizsgálata (főleg a rokonságé) meglehetősen nehéznek tűnt az észak-kenyai térségben. Terepmunkám alatt ezért szükségét láttam először tisztázni azokat a rokoni viszonyokat, melyekben a gazdasági, vallási és egyéb cselekedetek értelmet nyernek.

A legnagyobb csoport, amely ugyanazon népből ténylegesen találkozhat egymással, a háborúban, az esküvőn és a városokban összegyűlt tömeg. Mindegyik helyszín eltérő okokat tételez fel. A háborúban az ok a már említett szolidaritás – a közös cél érdekében. Ennek jelensége nem új keletű, mivel háborúzni mindig háborúzott az emberiség, és ezt soha nem tette egyedül. Az esküvőkön más ok miatt és ebből következően más jellegű csoport jelenik meg. Az affinális és kognatikus rokonokon kívül egyéb népcsoportok tagjai is jelen lehetnek a ceremónián, mint ahogy azt egy idős palói³ nő meséli el az 1. számú interjúban.⁴

A városok körül időszakosan vagy végleg letelepedett nomád népesség az utóbbi harminc év eredménye. 1999-ben Isioló városa körül turkanák, szamburuk, szomálik, boranák éltek egymással békében. Wamba körül szamburuk és turkanák, Loiyangalani (lásd 1. kép) határában pedig szamburuk, turkanák, elmolók, rendilék és boranák éltek. Ezek a településformák átvágnak minden vér szerinti, etnikai határt, és egy teljesen új-fajta „sorsközösséget” hoznak létre, a szegényekét.⁵

A háború és az esküvő eseményeitől eltekintve a nomádok elszórtan, nagycsaládból

ből összeállt, különböző méretű, egymással kooperáló településeken élik életüket. A városok esetében viszont egy városra utalt csoportról van szó, melynek tagjai folyamatos napi (először csak gazdasági, később egyéb jellegű) kapcsolatban vannak a várossal. Paló jó példa az első (azaz a hagyományos), Wamba, Maralal, Marsabit, Loiyangalani városok pedig a második (a városias) típusra (lásd Észak-Kenya térképét).

A hat palói nagycsaládból (lásd 2. ábra, Paló) egy nem a többiekkel együtt érkezett erre a vidékre. Ott a családfő Loiyangalaniban született, míg a többiek Kerióból vándoroltak ideig, mint az a mellékelt beszélgetésekből kiderül (lásd 1–4. számú interjú).

A hat családból kettő között volt konzangvinikus és affinális kapcsolat

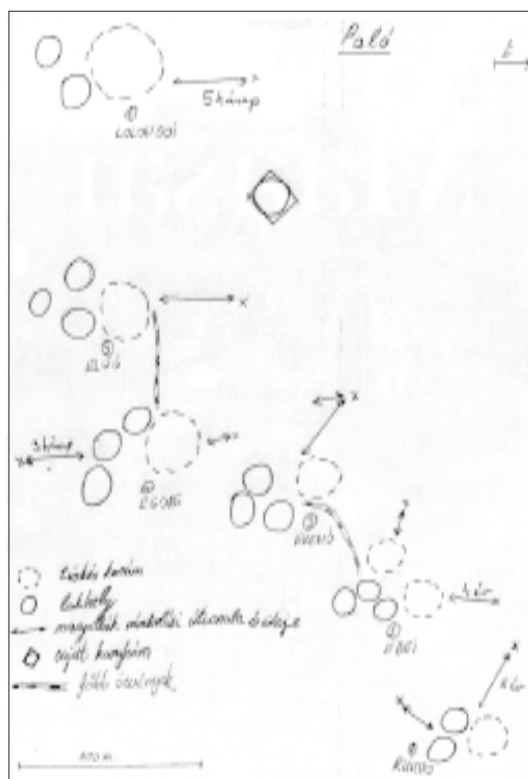

1. ábra. Észak-Kenya.

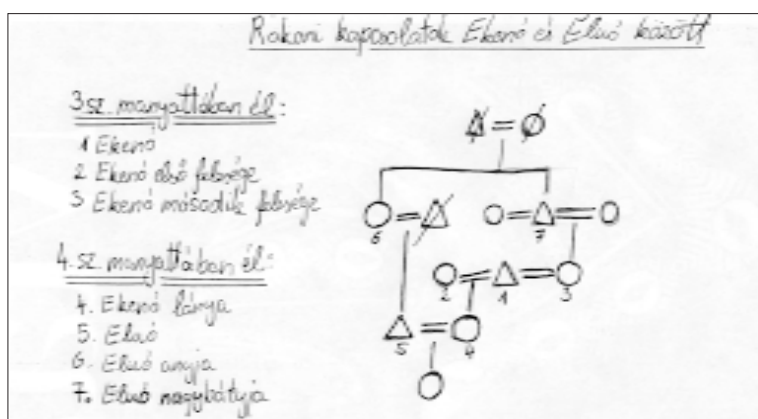
is egyben (lásd 2. ábra), ők közelebb is laktak egymáshoz. A 3. ábrán jól látszik, hogy Ekenó (lásd 2. kép), a 3. számú manyatta⁶ család feje apósa Eluónak, az 5. számú család vezetőjének. Ekenó első feleségétől született lánya, aki Eluó felesége, a patrikialitás törvénye szerint Eluó manyattájában lakott, bár ideje jelentős részét apja manyattájában töltötte. Ezenfelül meg kell még jegyezni azt is, hogy Eluó apósának (azaz Ekenónak) második felesége (lásd 3. kép) Eluónak az első unokatestvére. Így a klasszifikáló terminológia szerint Eluónak saját anyja volt az unokatestvére.

Eluó nagybátyjának, Emudonnak (vagy mondhatjuk azt, hogy Ekenó apósának) két felesége volt. Az egyik vele élt Palón, a másik pedig Loiyanganiban, ahol Emudon rendszeresen meglátogatta. Emudonon és az első feleségén kívül Eluóék háztartásában lakott még Eluó kislánya (lásd 4. kép) és Eluó özvegy anyja (lásd 5. kép) is. Amikor Eluó apja meghalt, anyja hozzáment annak egyik testvéréhez addig, amíg meg nem nőtt a fia. Mikor Eluó felnőtt, Palóra költöztek.

Ekenó manyattájában az első feleség (lásd 6. kép), a második feleség, annak három házasulatlan gyermeke és Ekenó anyja élt együtt. Terepmunkám alatt az első feleségtől származó (már házast) lány is ottthon tartózkodott (lásd 7. kép), akit Ekenó addig nem akart visszaengedni férje mellé, amíg meg nem gyógyul. Attól félt, ha a lány visszamegy, akkor dolgoztatják, ha pedig meghal, akkor vissza kell fizetnie a kapott menyasszonyváltásért (vagy annak egy részét), és ezért a két család között megromlik a jó viszony.

2. ábra. Paló

3. ábra. Rokoni kapcsolatok Ekenó és Eluó között

3. kép. Ekenó második felesége

A többi manyatta ilyen részletes leírását nem tartom szükségesnek, mivel csak itt voltak ilyen szorosak a rokon szálak. A már említett 1. számú manyattában Rukuónak nincs szoros kapcsolata a többiekkel (lásd 5. számú interjú), hasonlóan Ebeihez a 2. számú manyattában.

A 4. számú manyattában Egore nem volt teljes jogú vezetője a háztartásnak, a döntéseket anyjával együtt hozta meg, egészen addig, amíg Egore meg nem nősül. A 6. számú manyatta lakói a többséggel együtt jöttek erre a területre, és a családfő, Lolongoi szoros kapcsolatot tartott fenn az Ekenó–Eluó-féle közösséggel. Ez a szoros kapcsolat a napi interakciókból volt mérhető, illetve Lolongoi azon kijelentéséből, hogy ő (Rukuóval ellentétben [lásd 5. számú interjú]) akkor sem költözne külön a többiektől, ha több állata lenne (lásd 3. és 6. számú interjú).

Ez a településközösség a következőképpen változhat meg. Az első, mikor az esős évszak alatt a terület benépesül, és távolabb élő turkana családok telepednek le a területen. Ilyenkor megkezdődik a ceremóniák, az esküvők és beavatási szertartások időszaka. A hagyományos településrend felbomolhat akkor is, amikor a férfi az állatállomány egy részével legelők után vándorol, hátrahagyva feleségeit és gyermekeit. A távoli legelőkön saját hajlékot építhet, ahol meghúzza magát, amíg haza nem tér. Előfor-

dulhat olyan eset is, amikor a fiatal, házasság nélküli fiúk hosszabb időre a magasabb területekre mennek a nagyobb testű állatokkal.

Ekenón kívül nem volt más társadalmilag kiemelkedő személy a csoportban. Minden manyattában a férjet illette meg a döntéshozás, és döntéseit a feleségek, illetve gyermekeik tiszteletben tartották. Ha a feleségek vagy a gyermekek nem engedelmessé váltak, a férj egyszerűen megverte őket (7. számú interjú).⁷

A veszekedés leginkább a nagycsaládon belüli kiscsaládok között szokott kipattanni. A férj megpróbálta minden eszközzel fenntartani az egyenlőséget asszonyai között. Mindegyik házban volt egy saját tökedénye és zsírtartója, amelyet csak ő használhatott. Bármikor betérhetett valamelyik feleségéhez, annak kötelessége volt mindenben kiszolgálnia férjét. Az asszonyok a nagycsaládban azonban mégsem voltak egyenlők. Az első feleségnek volt a legtöbb, az utolsónak pedig a legkevesebb hatalma, de mindegyiküket felülbírálhatta a férj anyja, ha még a családdal lakott, hasonlóan Ekenóék esetéhez, ahol az idős anya a fia után mindenben dönthetett. Ha valamelyik feleségnek nem születik elég lánygyermek, a másik asszonytól adoptálhat egyet. Ilyenkor minden jog az új anyára száll, akit a mostohalánya a saját anyjaként kezel, akár csak Ekenó második felesége esetében, aki adoptálni kényszerült egy lányt az első feleségtől.⁸

A feleségek dolga volt házat építeni (lásd 8. kép), vizet hordani, tűzifát szedni, gyűjtögetni stb. A férfiak vigyáztak az állatokra, és a közösség vitás ügyeiről tanácskoztak. A nemi munkamegosztáson kívül létezett még a kor szerinti is. A fiatal fiúk és lányok segítettek a fejszben, és nemüktől függetlenül a férfiak és nők keze alá dolgoztak. A gyermeknevelés nem csak az asszonyok feladata volt. Ha Musza, Ekenó legkisebb fia rossz fát tett a tűzre, mindig, minden alkalommal Ekenó rohant utána egy szál vesszővel, hogy megfegyelmezze. A férfiak inkább fiúgyermekekkel foglalkoztak, míg a lányokkal édesanyjuk törődött. Mindkét nemű gyermeket azonban a „bokor neveli fel”, azaz az őket körülvevő természetben tanulják meg, melyik növény mire jó, milyen talajt szeretnek az állatok, vagy azt, hogyan kell gyűjtögetni stb. A társadalmi értékek, amelyek meghatározói a kultúrának, így nemcsak az egyik, hanem mindkét szülőn keresztül átadódtak.

4. kép. Elnő felesége kislányával

A palóiak gazdasága

A törzsi gazdaság beleszövődik a társadalmi rendszer egészébe. A termelés vizsgálatakor nemcsak azt kell figyelembe venni, hogy az egyes termelőtevékenységeket ki végzi, hanem azt is, hogy ezen cselekedetek a társadalom mely rendszereit veszik igénybe. A termeléshez ugyanis eszközök kellene, a produktumok előállításának különböző feltételei vannak. Ezen feltételek tekintetében összhangnak kell lennie a csoport tagjai között, és emez összhang áttekintése maga a nomád gazdaság vizsgálata.

Termelés és tulajdon Palón

A palóiak napi élelmük legnagyobb részét⁹ az akácia (*Acacia*) fa bogyóiból és kecsketejéből nyerték. E két táplálékfajta volt az étrendjük alapja. Az előzőt főleg az asszonyok és a gyermekek gyűjtögették¹⁰ napközben, ki-ki a maga nagycsaládjának.¹¹ A gyűjtögetéshez semmilyen eszközt vagy edényt nem használtak, csak egy rongydarabot. Az állatokat főleg az asszonyok fejték, de a férfiak sem tartották magukat távol ettől a munkatevékenységtől. Mindettől függetlenül a palói turkanák alapvetően nomád életmódot folytattak, gazdaságuk alapját az állatok képezték. Szerzte Kelet-Afrikában a nagyállattartást lassanként felváltja a szaporább és szívósabb kisállattartás. Ennek jó példáját nyújtotta Paló is, ahol főleg kecskét, birkát és szamarat tartottak. A legeltetést a férfiak vagy a gyermekek végezték. A földet, amelyen legeltettek és gyűjtögettek, az összes palói használhatta (lásd 7. számú interjú), nem vonatkoztak rá külön szabályok. Két vízlelőhely volt Paló közelében, az egyik egy folyóágyban, a másik egy távolabbi forrásnál. Az előbbi

5. kép. Elnó anyja

csak turkanák, míg az utóbbit boranak és gabbrák együtt használták. Néha azonban az állatokat a tóhoz is leterelték, és megittatták őket. A fő termelési tevékenységek mellett néhányan halásztak is (lásd 5., 8., 9. számú interjú, 6. kép).

A palóiak közül azonban senkinek nem volt csónakja. Ha a nyílt vízen akarták hálójukat kivetni, akkor csatlakozniuk kellett vagy egy Loiyanganiból, vagy egy távolabbi manyattából származó, hajóval rendelkező csoporthoz. Hálója és egyéb halászfelszerelése volt Eluónak, Lolongoinak és Egore családjának is.¹² A hálókat a férfiak és a nők együtt javították, míg a halászat csak férfitevékenység volt. Többnyire nők végezték viszont a faszén gyártását. Ehhez semmilyen eszközre nem volt szükségük, bár a 6. képen Ekenó első felesége egy fémedényt használ a faszén összeszedéséhez. E tevékenység azonban e nélkül is elvégezhető volt, mint ahogy ezt más nők esetében is láttam.

A palóiak nem folytattak földművelést, minden növényi eredetű táplálékot, dohányt, fém- és műanyag eszközt, ruhát Loiyanganiból szereztek be.¹³ A beszerzés folyamatát ők maguk végezték, mindenféle közvetítőcsoport nélkül. (Bár néhány elmoló család élt Paló közelében, velük a viszony nem terjedt ki többre, mint a napi beszélgetésre. Ezek a családok halászatból éltek, és tartottak néhány állatot

is, de nem követték az Elmoló-öbölben élő társaik turizmusra épülő életmódját.)

A palói nagycsaládok minden tagjának volt valamilyen formában állatállománya. Tulajdonjoggal az állatok felett csak a férfiak rendelkeztek, míg a nők csak használati joggal bírtak. Ez a gyakorlatban úgy nézett ki, hogy ha el akartak adni egy állatot a piacon,¹⁴ akkor a döntést közösen hozták meg. Ugyanez érvényes az állatok leölésekor is, ami nemcsak az interjúkban említett időközökben történhet meg, hanem betegség, ünnep vagy jóslás esetén is.

Külön tartották azonban számon a férj anyja, a feleségek, a férj, sőt a gyermekek állatait is.¹⁵ A tulajdonlás azonban nem volt egyenlő a döntéshozatal jogával (lásd 6., 8., 10. számú interjú).

Az egyes manyattákban a családtagok együtt tartották az állatokat, és sokszor más, távolabb élő rokonok állatait is gondozták. A palóiak szintén tartottak állatokat távolabbi manyattákban. Ezt nagyrészt biztonsági okokból tették, hiszen ha valahol járvány üti fel a fejét, nem kell elbúcsúzni az egész állománytól. Néhány elszegényedett család viszont azzal „kereste meg a betevőjét”, hogy a gazdag turkana nagycsaládok bérbe adott jószágaira vigyázott. Ilyenkor bizonyos idő elteltével állatokat kaptak szolgáltatásaikért (lásd I I. számú interjú). Ez is a termelőtevékenység egyik formája volt.

Az állatok tulajdonlása azonban nem nyúlt túl a nagycsalád keretein. Ha néha elő is

fordult, hogy egy-egy család közösen legeltette állatait, az elosztásnál ez a közösködés eltűnt.¹⁶

A mellékletből láthatjuk, hogy Ekenó feleségeinek milyen tárgytulajdonai voltak ékszerek, díszes bőrruhák, edények, bőrök stb. formájában. Ezek a dolgok nem a mindennapi megélhetéshez, hanem a hagyományhoz, a reprezentációhoz tartoztak. A természeti javak és állatok tulajdonlásán kívül volt egy másik, újabb keletű fajtája a tulajdonlásnak: a pénz birtoklása. A faszénből származó jövedelem pénz formájában jelentkezett a palói nők életében. Ehhez a férfinak nem volt joga hozzányúlni, a nő arra költhette, amire akarta. Ha más forrásból, esetleg egy állat eladásából származott a pénz, akkor férj és feleség közösen dönthette el, hogy mire költik. Ezt a pénzt külön is tartották az asszonyok pénzétől (lásd 12–14. számú interjú).

A közös pénzt valamelyik feleség házában, egy dobozban tartották, míg az asszonyok övükön egy tokot hordtak, és abban volt saját pénzük.¹⁷ Ezek a pénztulajdonok azonban nem értek fel az állatok értékével a turkanák szemében. Ha megkérdeztem tőlük, hogy mit vennének, ha nagyon sok pénzük lenne, kivétel nélkül mindig azt válaszolták, hogy állatokat.

6. kép. Ekenó első felesége

Elosztás, csere és kereskedelem a palóiak életében

A legjelentősebb gazdasági interaktus, ami két csoport között létrejöhett a rurális turkana közösségben, az a menyasszonyváltság. Ezt a vőlegény tágabb családja és baráti köre segítette összeadni házassáskor. A menyasszonyváltság mindig a menyasszony családjának nagyságától függ, azaz attól, hogy hány felé kell elosztani az állatokat. Az idősebbek elmondása szerint az ő fiatal korukban sokkal nagyobb volt ez az összeg, mint napjainkban. Nem kell azonban egyben „kifizetni” az állatokat (lásd 9., 10. sz. interjú), a jövődöbéli férj ráér évekkal később is megadni tartozását. Az állatok azonban nem inflálódnak, hanem tartják értéküket, akár évekig is. A palóiak között előfordult, hogy valaki ledolgozta apósának a menyasszonyváltság egy részét, illetve rendhagyó esetnek számított az is, hogy Lolongoi a brit rendőrségtől kapott pénzből vette az állatokat, amiből a második feleségét kifizette; ezzel jó példát szolgáltatott arra, hogyan lehet munkabért beemelni egy kis nomád gazdaságba.

A menyasszonyváltság tényéből következik, hogy egy apa sokkal jobban örül, ha lánya születik, mint ha fiúgyermek. Egy nagycsalád elszegényedésének oka sokszor a kevés leánygyermek. A leányok értékét mutatja egy eset, amely egyszer alkonyatkor történt Palón. Az egyik férfival beszélgettem, míg vártuk, hogy két leánya hazaterelje az állato-

7. kép. Ekenó lánya

kat a napi legelésből. Az egyik lány meg is érkezett, és elmondta, hogy nővére a délután folyamán eltűnt. Az apa azon nyomban elrohant a lány keresésére. A többiek, látván rajtam, hogy nem teljesen értem a nagy riadalom okát, elmondták, hogy a lányokat az a folyamatos veszély fenyegeti, hogy más törzsbeliek elrabolják őket. Ha aztán asszonyaikká tették már a lányokat, soha többé nem térhetnek vissza népükhöz.

Az apa öröme azonban még a házasság után sem lehet teljes. Ha a lány megbetegszik, nem tud dolgozni, esetleg meghal, akkor a lány apjának kötelessége visszafizetni valamennyit a menyasszonyváltásból, emellett hosszú időre megromlik a két család között a jó viszony. Erre Ekenónak és második lányának esete kitűnő szemléltető példa. A lány nem sokkal a házasságkötés után megbetegedett, ezért Ekenó hazaköltöztette és ápolta.

Ha a férj meghal, akkor az első feleségnek kötelessége hozzámenni valamelyik sógorához, ha az is úgy akarja. Ha erre nem került sor, akkor két eset volt lehetséges Palón, mindkettőnek én is tanúja voltam. Vagy a legidősebb házasság nélküli fiúval együtt irányították az apai manyattát, egészen addig, amíg a fiú meg nem nősült (lásd 13. számú interjú), vagy

gyermekeivel együtt elvándoroltak valamelyik családtaghoz. Az első esetben új manyatta alakult, ahol a családfő anyjának nagyobb hatalma van, mint az első feleségnek. A második esetben egy sajátos közösség alakult, ahol a tagok mindenben segítik egymást.

A leölt állat húsát a nagycsalád tagjai együtt fogyasztották el. Az 1., a 2. és a 4. számú manyatta tagjai nem osztották meg más családdal ételmüket (lásd 15. számú interjú). Ekenó és Eluó családja meghatározott szabályok szerint ajándékozta meg egymást (lásd 16. számú interjú). Egy eset megmutatta számomra, mennyire köti a palóiakat a levágott állat felosztása. Ekenó családja rövid időn belül már a második állatot ölte le elfogyasztásra. Mint mindenki más, ők is a manyattában szokták leölni és elfogyasztani az állatot, az említett esetben azonban távolabb vonultak a manyattáktól, és a bokrok között öltek le egy birkát. Ekenó családján kívül nem volt más jelen a lakomán, és később sem vittek senkinek ajándékot az állatból.

Eluó, ha több halat fogott, megosztotta nagybátyjával, aki viszonzta neki egyéb étel formájában. Ebei vagy Lolongoi, ha több halat fogott, mint amit el tudott adni, vagy meg tudott enni, akkor szétosztotta a családok között.

A családok közötti elosztáson kívül nagyon fontos a családokon belüli elosztás is. Ebben az öröklés játssza a legnagyobb szerepet. Palón normálesenben a legidősebb fiúra szállt az állatállomány nagy része, de a család minden tagja kapott valamennyi állatot. A mennyiség a család és az állatállomány nagyságától is függött. Mint említettem, a nagycsaládon belüli rangsor ellenére a feleségek megpróbálnak egymáson segíteni, ha

kell, odaadják akár egyik lányukat – és ezzel a vele járó hozományt is – a nem olyan szerencsés másik anyának. A faszén gyártása, nem mindenki által elvégezhető munka, van, aki bírja fizikailag, van, aki nem. Ebben az esetben igazolódott a régi mondás: aki nem tudja, az tanítja (lásd 15. számú interjú).

Ebei lánya volt egyedül kapcsolatban a Mária-vallás követőivel (turkanákból álló keresztény térítőcsoport). Mivel fizikailag gyenge, beteges volt, és nem tudta elvégezni a nehéz munkát, megtanította a többieknek, hogyan kell faszén készíteni.

A tudáson és a fizikumon kívül a „faszénüzletnek” volt még egy előfeltétele Palón: az állatok (szamarak) és a teherszállító nyereg. Ha valakinek nem volt saját szamara vagy egyéb felszerelése, hogy beszállítsa Loiyanganiba az elkészült faszén, akkor kénytelen volt megkérni másokat, hogy tegyék meg ezt helyette. Ilyenkor az eladott áruból megegyezés szerint kapta meg az otthon maradt faszéngyártó az őt megillető pénzösszeget. A faszén eladása Loiyanganai utcáin történt, ahol komoly megbecsülésnek örvendett a turkana asszonyok áruja, és ennek ők is tudatában voltak.

Végkövetkeztetés

Paló tárgyi kultúrája jelzi, hogy nem érintetlen már a város hatásaitól, hiszen az emberek több használati eszközt onnan szereztek be. Ezeknek a városban készült tárgyaknak a hiánya azonban csak kivételes esetekben okozna valamilyen zavart a kultúrájukban.¹⁸ A fent leírt termelési tevékenységek – a halászatot kivéve – a nagycsalád keretein belül zajlottak. Egyedül a halászatához szükséges más palói vagy Palón kívül élő ember(ek) segítsége, kölcsönadott csónak formájában. A gyűjtögetéshez szükséges fák, a legelte-

8. kép. Ház költöztetés

téshez használt terület a palóiak elmondása szerint nem tartozott senki tulajdonába, azaz közös volt. A termelőeszközök tulajdona munka- (és egyben társadalmi) kapcsolatot teremtett más (akár távolabb élő) csoportokkal és a saját közösségben is. Még ha az állatok, a halak vagy a faszén a piacra kerülnek is, a palói közösség képes ezt a feszültséget feloldani azzal, hogy ezeket a tevékenységeket továbbra is társadalmi indíttatásúnak fogja fel, és nem piacorientálnak, azaz az egyének a közösséghez való viszonya fontosabb, mint az áruért kapott készpénz. Ehhez hozzátartozik, hogy az egyes élelemajándékok szétosztásának még mindig elsődleges szerepe van a közösség életében, és ha ez alól ki akarnak bújni, akkor kénytelenek titokban, a bokorban elfogyasztani az állatot. Ez mutatja, hogy mekkora jelentősége van az emberek gondolkodásában a lokális közösségnek, mely jól szervezett nagycsaládokból épül fel, és ezeknek pontosan meghatározott szabályok irányítják mindennapi életét.

Viszont ez az a pont, ahol jelenleg bizonyos feszültségek érzékelhetők, és ahol a változások kikezdzhetik a hagyományosnak mondott turkana társadalomszervezetet is. A külvilág (kormány, turisták) ugyanis az első lépésben mindenképpen gazdasági egységként kezeli a turkanákat. Ez a gazdasági entitás pedig inkább személyre szól, és csak ritkán szólítja meg egységként a közösséget. A segélyekből fejadag jár, a turisták egy-egy fotóért a lefényképezett személynek fizetnek, stb., azaz a modernizáció a személy, a család és a közösség között kelt feszültséget azzal, hogy nem egyenértékűként kezeli őket. Ez a feszültség már önmagában figyelmet érdemel, de véleményem szerint érdemes ennél még egy lépéssel továbbmenni. A társadalmak alaptulajdonsága ugyanis, hogy ezeket a feszültségeket megpróbálják minél előbb oldani. Az igazán fontos talán az, hogy ezt miként teszi.

9. kép. Halszáritó a hajlék mellett

Kétségtelen, hogy Palón a faszéngyártás vagy a halak eladása volt a legnagyobb lépés a monetarizmus felé. Ezek a tevékenységek azonban úgy jelentkeztek Paló lakóinál, mint individuumok megnyilvánulásai. Éppen azért, mert a külvilág sem kezelte gazdasági entitásként a csoportot, csak a személyt, a turkanák is egyénileg „gazdálkodtak”. Képtelenek voltak csoportként fellépni a piacgazdaságban, mint ahogy állatot sem tudtam tőlük venni úgy, hogy csoportként szólítottam meg őket. Nem közösségként termeltek piacra, hanem egyénenként. Hiába kellett többen összeállniuk a csónakos halászathoz, vagy hogy a faszenet elszállítsák Loiyangalaniba, a kapott érték nem a termelőközösségé, hanem az egyéné lett. A megtermelt pénz az asszonyok sajátja maradt, arra fordították, amire akarták.

Az egyéni gazdálkodás mellett megjegyzendő viszont, hogy a legfontosabb gazdasági értékek áramlása továbbra is a hagyományok szerint zajlott: az öröklés és a menyasszonyváltás állatok formájában cserélt gazdát. Ahogy Turton (1979:17) mondja, „nincs összefüggés a menyasszonyváltás és a jólét között”, azaz nem az állatok száma fontos a menyasszonyváltásban, hanem az, hogy áramoljanak. Ezért a vagyon nagy része állatok formájában cirkulált a palóiak életében is, ami mutatja, hogy amíg állat van a nomád csoport gazdaságában, addig biztonságban érezhetik magukat, és addig a személyi vagyon megfér a sokkal fontosabb közösségi javak mellett. Ez a helyzet mintegy háttérbe szorítja az egyéni gazdálkodás szerepét, és kiemeli a hagyományos vagyon áramlását. Ezzel a folyamattal egyenlítőddött ki a személy és a csoport közötti feszültség.

Azonban már Palón is felfedezhetők a modernizáció azon jelei, melyeket nem volt képes a hagyományos társadalom kezelni. Erre példa Emudon második felesége, aki a jobb megélhetés reményében Loiyangalaniba költözött, ezzel megbontotta családját, a legfontosabb egységet az észak-kenyai pásztorközösségekben, azaz itt egy gazdasági kényszer váltotta fel a társadalmi normát. Mégis mindezek ellenére úgy látszik, hogy Palón megfér egymás mellett a gazdaságinak tekinthető termelés (hiszen kétségtelen, hogy a faszéngyártás esetében „előre kitervelt, nyereségvágyból elkövetett” termelésről van szó) és a hagyományos pásztorkodó életmód, annak saját értékeivel. Sikerral oldódik tehát a társadalmi-gazdasági feszültség, és úgy látszik, hogy a modernizáció, az újfajta piacgazdaság egy *specializálódó nomadizmust* alakít ki, melynek hagyományos társadalmi és gazdasági intézményeire idővel új termelési és csoportkapcsolatok épülnek.

JEGYZETEK

1. Észak-Kenyában és Dél-Etiópiában 1999-ben, Dél-Etiópiában 2001-ben.
2. A fentiek ellen szólhat az a tény, hogy ha fegyveres támadás éri a csoportot, akkor azonnal megjelenik a kónikus nemzetség, és a tagjai egyesült erővel védelmezik magukat. A háború azonban nem állandó, sőt az idő nagyobb részében az emberek békében élnek. A kelet-afrikai nomádoknak nem lételemük a háború, még ha sokszor úgy tűnik is, és az emberek jobban szeretnek békében élni, mint az amúgy is kevés vagyonukat feláldozni a harcokban.
3. A turkanák körülbelül kétszázezer lelket számláló, Észak-Kenyában élő nomád nép. Fő területük a Turkana- (Rudolf-) tó és az ugandai határ közé esik. Paló volt annak a helynek a neve, ahol a turkana terepmunkámat végeztem. A hely másfél napi járásra van Loiyangalanitól a Turkana- (Rudolf-) tó partján.

4. Az interjúkhoz megadom a felvétel sorszámát, az alany személyét és a felvétel helyét, valamint időpontját.
5. Ezekkel a csoportokkal külön, bővebben lenne érdemes foglalkozni, hiszen egyre hangsúlyosabb a jelenlétük az észak-kenyai térségben. Jelen tanulmány azonban ezt nem engedheti meg magának. Itt csak összehasonlító hivatkozásoknál fordulnak majd elő a még nomadizáló csoportok kapcsán. Mint legtöbb helyen a világban, az egyes városoknak komoly vonzaskörzetük van.
6. Nomád nagycsalád települése.
7. Testi bántalmazásra azonban ritkán kerül sor a családon belül.
8. Sántha István hívta fel a figyelmemet arra, hogy a feleségek között többször megfigyelhető az a jelenség, hogy az első feleségnek jár a legtöbb kedvezmény, és felé áramlanak a javak. Esetemben ez azonban fordítottan volt megfigyelhető.
9. A palóiak normálesetben kéthetente vágtak egy-egy állatot elfogyasztásra.
10. A társadalom részben már leírtam a palóiak nem és kor szerinti munkamegosztását, itt csak a termelés megértéséhez szükségeseket ismétlem meg.
11. Néha a férfiakat is láttam gyűjtögetni.
12. Lásd 9. kép, halszáritó a hajlék mellett.
13. A melléklet Ekenó manyattájának teljes tárgylistáját tartalmazza.
14. Erre nagyon ritkán kerül sor, terepmunkám alatt ilyen esettel egyáltalán nem találkoztam.
15. Egy-egy gyermeknek saját, kedvenc állatai voltak. Az egyik turkana kisfiú nekitámadt apjának, amikor kiderült, hogy az ő birkáját ölték le aznap a család tagjai.
16. Röviden: terepmunkám kezdetén a turkana öregektől szerettem volna készpénzért állatot venni. Ezt képtelenek voltak elfogadni, és visszautasították a felkínált összeget. Valószínűleg nem tudták elosztani a készpénzt, így meghiúsult az üzlet, és inkább jóval kevesebb pénzt, de több dohányt kértek. Az eset részletes leírását lásd Régi 2001.
17. Lásd 3. kép, Ekeno felesége, övén a pénzes erszénye.
18. Terepmunkám utolsó napján két férfi is szeretne volna megkapni az egyik műanyag kötelemet. Ketté nem vághattam, így kénytelen voltam csak az egyiknek odaadni. A másik szomorúan távozott, de gazdasági kár nem érte.

IRODALOM

RÉGI TAMÁS

2001 Nomád gazdaság Kelet-Afrikában. *Korunk* 12(4):20–31.

SCHLEE, GÜNTHER

1985 Interethnic clan identities among Cushitic-speaking pastoralists of northern Kenya. *Africa* 55:17–38.

1994 Identities on the Move. Clanship and pastoralism in Northern Kenya. Nairobi: Gideon S. Were Press.

TURTON, DAVID

1979 War, Peace and Murci Identity. *In Warfare among East African Herders*. K. Fukui – D. Turton, eds. 179–210. Osaka: National Museum of Ethnology.

MELLÉKLET

Interjúk

I. számú interjú. Ekenó anyja, Paló

1999. október 28.

Hány éves?

Hetvenkettő.

Hol született?

Messze, a tó másik végén, Naojaragonban. Onnan vándoroltunk erre a területre.

Hol ismerkedett meg a férjével?

Kerióban.

Mikor és miért vándoroltak erre a területre?

Amikor a férjem meghalt, az összes feleség szétszéledt a gyerekeivel. Az első napfogyatkozáskor én a fiaimmal és a szétosztott állatokkal eljöttem Loiyangalani felé. Követtük a legelőket...

Igaz az, hogy ha a férj meghal, akkor a feleségnek hozzá kell menni a férj bátyjához?

Csak az első feleségnek kötelessége.

Hová tűnt a sok állat?

Mind meghaltak...

El tudná mesélni, hogy milyen volt az esküvője napja?

Nagyon-nagyon sok ember jött össze. Több százan mindenfajta törzsből, szamburuk, turkanák. Levágtunk húsz birkát, húsz kecskét, egy nagy bikát és egy nagy tevét. Akár ezer ember is összejöhettek.

Ez volt a legnagyobb esemény, amin ennyien összejöhettek?

Igen, ennél nagyobb nem volt. A beavatást a családok elvégezték maguknak.

Tudna még olyan eseményt említeni, amikor sok ember összejöhött?

Imádkozni gyúlik még össze két-háromszáz ember a távoli vidékekről, és egy csoportot alkotva jár imádkozni, énekelni. Ide, Loiyangalaniba, Moityba stb. Amikor odaérnek egy helyre, akkor a családok két-három kecskét adnak, és megetetik őket...

Mi az, ami változott fiatalokora óta?

Régen minden nagyon szép volt. Sok állat volt. Az emberek boldogabbak voltak, mert zöldek voltak a legelők. Imádkozni fogok értetek.

Hol szokott imádkozni?

Csak itt.

Nincs erre külön helye?

Nincs, csak itt.

2. számú interjú. Ekenó, Paló

1999. október 26.

Én Kerióban születtem, de már pici gyerekkorom óta, még a beavatás előtt, a szüleimmel ide költöztünk. Itt nőttem fel Palón. Néha követtük csak a folyó vándorlását.

Milyen a turkana beavatás?

Mikor a fiú 18–20–21 éves, a homloka fölötti részt leborotváltják, és a tarkóján a haját sárral betapasztják, amiből egy hosszú marhabőr lóg ki...

Kik élnek egy manyattában?

Egy helyen él az öregember a feleségeivel, fiaival és a házasulatlan leányaival. Ha a fiú megházasodik, elmegy, és új manyattát alapít egy külön helyen. Az apa halála után az anya a „jó fiúhoz” költözik, aki gondoskodik róla...

Ki a tulajdonosa a kecskéknak, az állatoknak?

Amíg a mama él, addig ők, de az ő halála után én öröklöm a kecskéket.

Mi a helyzet a menyasszonyváltással?

A fiú, mikor megházasodik, akkor kap állatot az apától, vagy ha az nem él, az anyától, amit a házasságba vihet, illetve amit a feleség apjának, anyjának adhat. A fiú a házasságkor a bátyjától is kap egy kevés állatot.

Mi a különbség az apai és az anyai állatállomány között?

Mindegyiknek van állata. Ha a férj meghal, a feleségre száll az állatállomány hatvan százaléka. Az elsőszülött kap negyven százalékot. Az anya halála után ez az eltartó „jó fiúra” száll.

[...]

Miért élnek itt az emberek egy helyen, máshol meg külön-külön?

Amikor esős évszak van, akkor nagy települések vannak itt is. Messziről jönnek a családok ide, még Moitiból is. Akkor itt mindenhol fű van, és van elég legelő az állatoknak. Most a manyatták között nagyobb távolság van, mert a száraz évszak miatt nagyobb terület kell egy-egy családnak.

3. számú interjú. Lolongoi, Paló

1999. november 4.

Hol született?

Lodwarban. 58-ban jöttem erre a területre. Ötvennyolc éves vagyok. Lodwarban nősültem meg először, 68-ban apám meghalt, és az összes állat elveszett, nekem nem maradt semmi, a bátyáim vitték el az összeset.

Ha sok állata lenne, akkor messzebb élne a többiektől?

Nem mennék messzebb, mert akkor könnyebben elrabolhatnák az állatokat, nem tudnék védekezni. Itt segítünk egymáson, ahogy tudunk, adunk egymásnak ezt-azt.

Ha levág egy állatot, kivel osztja meg azt, meghív-e más családból valakit?

Hívni nem hívok senkit, de ha valaki jön, akkor azt megkínálom.

Az udvariatlanság, ha valaki látja, hogy a másik manyattában vágna, és odamegy kérni?

Messziről figyeljük, hogy mit csinálnak, és ha hívnak, odamegyünk.

[...]

Hány állata van?

Huszonöt kecske, de a többi tizenöt kecske másik négy embertől van itt...

Hogyan kapnak a feleségek állatot?

Ha szerzek, mondjuk, négy állatot, egyet adok az egyiknek, egyet a másiknak, és így felosztom.

[...]

4. számú interjú. Lolongoi felesége, Paló

1999. november 11.

Miszerint költöztetik a manyattákat?

Van úgy, hogy esős évszakban csak a férfi megy az állatokkal a jobb legelőkre, és a család itthon marad. Esetleg a férfivel megy a fia is. Aztán csak néha látogat haza az apa.

Amikor az esős évszakban a legelők jobbak lesznek, akkor visszajönnek...

Mire költi a pénzét?

Ételt veszek rajta, néha gyöngyöt.

Mit csinálna, ha nagyon sok pénze lenne?

Állatokat vennék, ruhát, nyakláncot.

5. számú interjú. Rukuo, Paló

1999. november 4.

Mikor született, és hol?

Nem tudom, mikor, de itt Loiyanganiban.

Milyen volt a családja régen?

Nagyon sok állatunk volt. Apám nagyon gazdag ember volt. 1992-ben aztán elveszett a sok állat. Mikor sok állatunk volt, akkor mindenkitől külön éltünk, de most, hogy kevés állat van, így kénytelenek vagyunk itt élni.

Milyen kapcsolata van az itteni családokkal?

Nincs különösebb kapcsolatunk velük.

Ha egyszer megint sok állata lesz, akkor elköltözik innen messzebb?

Igen, akkor külön megyek.

Csak a kecskékből él, vagy néha szerez mást is?

A fiam fog néha halat, és akkor azt esszük, a másik fiam legelteti az állatokat.

Mikor ettek utoljára kecskét, és kivel osztották meg?

Tíz napja vágtunk le egy kecskét, mert nagyon éhes volt a család. Egyedül ettük meg, nem hívtunk senkit...

Menyit fizetett a feleségéért, és ez hogyan oszlott meg a családban?

Huszonöt kecskét, három marhát, két tevét és egy szamarat. A nagy része az apáé és az anyáé, de kaptak belőle az apa bátyjai is.

6. számú interjú. Lolongoi, Paló

1999. november 10.

Mindkét feleségnek, a távolinak és a közelinek egyaránt ad pénzt?

Mindegyiknek adok pénzt ugyanolyan arányban. Ha jön az esős évszak, akkor a feleségem jön kecskéért.

Hol tartják a feleségek a pénzüket?

Mindegyiknek megvan a doboza, és a saját pénze. Ha tűzifát adnak el, vagy faszenet, akkor az a saját pénzük, azt vesznek rajta, amit akarnak. A dobozban lévő pénzről azonban már csak a férjjel együtt dönthetnek.

Nem kereskedhetnek semmilyen állattal a feleségek önmaguk?

Az én döntésem nélkül nem.

Hogyan osztja el a feleségek között a pénzt?

Mikor valamit adok nekik, akkor fele-fele arányban mindent.

Az első feleségnek nagyobb a hatalma, és ő a gazdagabb is?

Ő a nagyfiától is kap mindig pénzt, de a főnök én vagyok.

Van-e a férfinak saját pénze, amit magánál tart?

Nem, ők nem tartanak pénzt maguknál, csak ha esetleg bemennek a városba vásárolni. Ilyenkor minden feleségtől kér pénzt. A feleségek esetleg megbízzák, hogy mit vegyen a saját pénzen.

Előfordul-e, hogy másik családból küldenek be valakit a saját dolgukért?

Csak úgy, hogy például Ekenóval beküldöm a lányomat. Ő megveszi, amit üzenek, majd a lánynak adja, majd együtt visszajönnek.

Mit csinálnak akkor, ha egy állatot levágnak, de nem akarnak a másiknak adni? Maguk is a bokorban vágják?

Nem, mi nem megyünk a bokorba, a manyattában vágjuk le a fejet, és a farkat visszatartjuk, és meghívom a velem egykorú öregeket.

13. interjú. Ekenó anyja, Paló

1999. november 8.

Mikor fiatal volt, akkor a nagybácsi együtt élt a családdal?

Hogyha kevés volt az állat, akkor igen, mert segíteni tudtak egymáson, hogyha sok volt az állat, márpedig régen sokkal több volt az állat, mint most, akkor nem éltek együtt, hanem külön manyattája volt mindenkinek.

Én úgy látom, hogy azért élnek együtt itt a családok, mert nagyon szegények. A gazdagok külön-külön élnek?

Ez igaz. Itt az emberek segítenek egymáson, ha a másik bajban van. Mikor a nagy harcok voltak, az emberek egymáshoz közel költöztek, hogy védekezni tudjanak. Az asszonyok és a gyerekek otthon maradtak, a férfiak elmentek harcolni. Előtte egymástól nagyon távol éltek a manyatták, elszórva.

Mikor távol éltek egymástól az emberek, akkor segítettek egymáson?

Ha bajban voltak, akkor adtak egymásnak egy-egy kecskét, amit később visszafizettek...

Mennyi válás volt abban az időben?

Akkor nem nagyon váltak az emberek, csak a férfi halálakor mentek szét az asszonyok.

Manapság viszont nagyon sok válás van.

Régen is tartották az emberek másnak az állatait?

Akkor, ha valakinek sok állata volt, rábízta olyanra a tartását, akinek nem volt. Ez aztán kapott az állatokból egyet-egyet, míg nem ő is összeszedett sok állatot.

Akkor mindenkinek megvolt a saját legelője?

Igen, mindenkinek meg volt szabva, hogy merre indulhat, és merre legeltetheti az állatait. A másik területére nem mehetett be senki, ma már ez nincs így.

[...]

Több feleségük volt az embereknek, mint most?

Igen, többet tudtak tartani a férfiak. Minden feleségnek megvolt a saját állata, de együtt tartották őket. A férj ehetett akár melyiknél, megvolt minden házban a saját tökedénye, zsírtartója, tányérja, és akárhova ment, mindenhol tudott enni. Ha vendéget hívott, akkor azt is akárhova vihette. Egyik feleségét mindig jobban szerette a többinél, de azt nem tudta senki, hogy melyik az.

Milyen rangsor van a feleségek között?

A férj döntött, hogy a feleségeknek mennyi pénzt ad, és arról is, hogy a feleség mikor, mire mennyit használhat ebből a pénzből. Ezt a pénzt minden házban egy dobozban őrizték. A férj úgy is őrizte a békét, hogyha elment valahova, akkor minden feleségnek leölt egy állatot, amit az megehetett. Ha mégis összevesztek a feleségek, a férfi nagyon elverte őket.

Ekenó manyattájának tárgylis tája 1999. november 3-án

Az első feleség háza

1 db kötél (saját készítésű), 1 db zsírtartó (*etuo*), 1 db fabödön kecskefejéshez (*elepit*), 1 db PVC tolldísztartó (*akuma*), 1 köteg nyaklánc, 5 db bőr, 1 db zsák, 1 db bőrköteg (*eluó*), 1 köteg nyaklánc, 1 db advel, 1 db bőrruha (*abua*), 2 db alumíniumzsinog (*na kangua*), 1 db zsírgyártó (*akutom*), 1 db zsírtartó gyerekeknek (*ebur*), 2 db tejtartó a két lánynak (*apangas*), 1 db panga, 1 db balta (*alep*).

A második feleség háza

1 tűzhely (*jiko*), 1 db tejtartó (*apangas*), 1 db zsírtartó (*ebur*), 1 db kecskeorrlukasztó (*amoter*), 1 db faragóvéső (*ekicsret*), 2 db zománcozott bögre, 4 db fatányér (*atuba*), 1 db kés, 1 db marhaszór dísz (*elado*), 1 db műanyag bögre, 1 db bozótívágókés (*panga*), 2 db kecskebőr, 1 köteg száraz pálmároszt kötélhez, 1 db kecskebőr öv, 1 db marhabőr öv, 1 db fatányér a gyerekeknek, 2 köteg nyaklánc, 1 db lágyékdísz (*aracs*), 1 db nagy tökedény, 1 db zsírtartó a kisgyerekeknek, 2 db vörös agyagdarab, 1 db bőrruha (*abue*), 2 db birkabőr ruha, 1 db táská, 1 db táská bőrből (*egogol*), 1 db fából való strucctolldísz-tartó (*akua*), 1 db tejtartó, a feleségé (*akurum*), 1 db fejfedő, 2 db csörgő a lábba (*mucsori*), 3 db zsák, 1 db bőrruha (*naroketa*), 1 köteg nyaklánc (*korouma*), 1 db műanyag bögre,

1 db nagy tökedény, 1 db bőrruha (*elúó*), 1 db zsírtartó (*ebur*), 1 db sajtgyártó konténer, 1 db szövött kosárka (*adudo*), 1 db öv (*akojo*), 1 db rossz háló, 1 db pénztartó erszény (*ekobol*), 1 db fa ételkeverő (*eges*).

A nagyanya háza

1 db táska (*egolo*), 1 db tejtartó (*apangos*), 2 db bőrruha, 2 db zsák, 2 db bőr, 2 db zsírtartó, 2 köteg nyaklánc, 1 db csörgő (*söröskupakokból*), 2 db fémedény, 1 db kancsó, 2 db tányér, 2 db műanyag pohár, 1 nagy tejtartó, 1 db takaró, 1 db bőrtakaró.

TAMÁS RÉGI

Nomadism in Northern Kenya in the 21st century. The Palo's case

Along the processes of modernisation and ethnic migrations groups with new identities emerged across Africa at the end of the 20th century. Their social institutions have radically changed, the models of economic and social behaviour are taking new shapes. The article aims to analyse this situation on the basis of an ethnography in Kenya. Are the traditional research methods still relevant for the changing societies? Do we need a fresh perspective on the cultural life of modernised African communities?